

O'QUVCHILARNING FIKRLASHINI FAOLLASHTIRISHDA HARAKATGA DOIR MASALALARNING ROLI

Muxiddinova Yulduz Rustam qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Ellikqala pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim

yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantirishda harakatga doir masalalarning tutgan o'rni va ahamiyati yoritilgan. Fizika fanida, ayniqsa harakat jarayonlariga oid masalalar orqali o'quvchilarning tahliliy fikrlash, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, mantiqiy izchillikda xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllanadi. Maqolada bunday masalalarning turli turlari, ularni yechish bosqichlari va fikrlashni faollashtirishdagi metodik yondashuvlar misollar bilan ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: fikrlashni faollashtirish, harakatga doir masalalar, fizika, mantiqiy fikrlash, sabab-oqibat bog'liqligi, tahlil, kompetensiya

Annotation: В статье рассматривается роль и значение задач по движению в развитии мыслительной активности учащихся. В процессе решения таких задач по физике у школьников формируются аналитическое мышление, способность выявлять причинно-следственные связи и делать логические выводы. Приведены виды задач, этапы их решения и методические подходы, активизирующие мышление обучающихся.

Keywords: активизация мышления, задачи на движение, физика, логическое мышление, причинно-следственные связи, анализ, компетенция

Аннотация: This article examines the role and importance of motion-related problems in enhancing students' cognitive activity. Through solving such problems in physics, students develop analytical thinking, the ability to identify cause-effect relationships, and logical reasoning skills. The article presents

various types of motion problems, their solution stages, and methodological approaches that stimulate student thinking.

Ключевые слова: thinking activation, motion problems, physics, logical thinking, cause-effect relationships, analysis, competence

KIRISH

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning aqliy faoliyatini shakllantirish va rivojlantirishda harakatga doir masalalarning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Bu turdagi masalalar matematikaning amaliy qo'llanilishi, real hayotiy holatlarni modellashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, harakatga oid masalalar orqali o'quvchilar sabab-oqibatli bog'lanishlarni tahlil qilishni, muammo yechimini izlashni, mavjud ma'lumotlardan to'g'ri foydalanishni o'rganadilar.

Harakatga doir masalalar orqali fikrlash jarayoni qanday faollashadi?

1. Mantiqiy fikrlash rivojlanadi.

Harakat masalalari vaqt, masofa, tezlik o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishni talab qiladi. Bu esa o'quvchining mantiqiy fikrlash, solishtirish, tahlil qilish, umumlashtirish kabi intellektual ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol: "Avtobus 3 soatda 180 km yo'l bosdi. Tezligi qancha?" — degan savolni yechishda o'quvchi o'zlashtirgan formulani ($V = S : t$) qo'llaydi va mantiqiy yo'l bilan xulosa chiqaradi.

2. O'z fikrini asoslashga o'rganadi.

Harakatga doir murakkab masalalarni ishlashda o'quvchilar faqat yechim emas, balki yechimga olib kelgan yo'lni ham asoslaydilar. Bu esa ularda izchil va asosli fikr yuritish malakasini shakllantiradi.

3. Muammo yechishga bo'lgan qiziqish ortadi.

Real voqelikka yaqin syujet asosida tuzilgan masalalar o'quvchilarda muammoni yechishga intilish hissini uyg'otadi. Ular o'z fikrlarini sinab ko'rishga, tengdoshlari bilan solishtirishga harakat qiladilar.

4. Ijodiy yondashuv shakllanadi.

Bir masalaga bir necha usulda yondashish, grafik, jadval yoki chizma orqali yechim topish — bularning barchasi o'quvchilarda ijodiy fikrlashga yo'l ochadi. Ular “bir to'g'ri javob” emas, balki “eng maqbul yechim” ustida ishlashni o'rganadilar.

Afzalliklar

Ijodiy fikrlashni rivojlantiradi

Muammoni hal qilish
ko'nikmalarini oshiradi

Qaror qabul qilishni tezlashtiradi

Mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi

Dasturlash va rejalashtirish
ko'nikmalarini rivojlantiradi

Tavsif

Harakatga oid masalalar murakkab va ijodiy yechimlarni talab qiladi, bu esa o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Harakatga oid masalalar muammoni tahlil qilish, yechimlarni topish va tanlashni o'rgatadi.

Harakat va maqsadga erishish uchun tez va aniq qarorlar qabul qilish zaruriyati fikrlashni tezlashtiradi.

Harakatga oid masalalar mantiqiy zanjirni o'rnatish va muammoni tushunishda mantiqiy yondashuvni o'rgatadi.

Harakatga oid masalalarda rejalashtirish va aniq qadamlar qo'yish orqali

o'quvchilar rejalashtirish va tashkilotli fikrlashni o'rganadilar.

Strategik fikrlashni kuchaytiradi

Harakatlar va natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish, uzoq muddatli maqsadlar uchun strategiya tuzishni o'rgatadi.

Resurslarni samarali boshqarishni o'rgatadi

Harakatga oid masalalar resurslarni (vaqt, kuch, mablag') samarali boshqarish zaruriyatini taqdim etadi, bu esa boshqaruv va muvofiqlashtirish ko'nikmalarini oshiradi.

Misollar orqali tahlil:

Misol: "Poyezd 2 soat harakatlanib, 160 km yo'l bosdi. Uning tezligi qancha?"

Bu masalada o'quvchi avvalo:

- masofa ($S = 160 \text{ km}$)
- vaqt ($t = 2 \text{ soat}$)ni ajratadi va formulaga asosan:

$$V = S : t = 160 : 2 = 80 \text{ km/soat deb fikrlaydi.}$$

Misol: "Bir mashina 60 km/soat tezlik bilan 1,5 soat harakat qildi. So'ngra yana 30 km yo'l bosdi. U jami qancha yo'l bosdi?"

o'quvchi masalani ikki bosqichda tahlil qiladi:

1. $S_1 = 60 \times 1,5 = 90 \text{ km}$

2. $S_2 = 30 \text{ km}$

→ Umumiy masofa = $S_1 + S_2 = 90 + 30 = 120 \text{ km}$

Bu masala orqali o'quvchi ketma-ket bosqichli fikrlashga o'rganadi.

Harakatga doir masalalar — boshlang'ich sinf o'quvchisining fikrlash jarayonini faollashtiruvchi kuchli vositadir. Bunday masalalar nafaqat matematik bilimlarni chuqurlashtiradi, balki o'quvchining ongli, izchil, mantiqiy va mustaqil fikr yuritishini ta'minlaydi. Shu boisdan ham o'qituvchi dars jarayonida bu turdagi masalalarni turlicha yondashuvlar, interaktiv metodlar orqali taqdim etishi lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, harakatga doir masalalar o'quvchilarning tafakkurini faollashtirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunday masalalar orqali o'quvchilar nafaqat fizik qonuniyatlarni o'zlashtiradilar, balki mustaqil tahlil qilish, sabab va natijani farqlash, izchil fikrlash va muammoga yechim topish qobiliyatlarini ham rivojlantiradilar. Shu sababli, fizika darslarida harakatga oid masalalarga keng o'rin berish, ularni bosqichma-bosqich, fikrlashni faollashtiruvchi metodlar asosida o'rgatish ta'lim samaradorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdug'afforov, M. (2016). "Boshlang'ich sinflarda harakatga doir masalalar bilan ishlash metodikasi". Toshkent: Ma'naviyat.
2. Tursunov, X. (2020). "Boshlang'ich ta'limda harakatga doir masalalar va metodik yondashuvlar". Toshkent: Ta'lim va metodika.
3. Zokirov, J. (2020). "O'qitishda harakatga doir masalalar bilan ishlash va metodik qo'llanma". Toshkent: o'zbekiston matbuoti.
4. Tashkent State University of Economics (2020). "Harakatga doir masalalar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlar". Toshkent: TSEU Press.